

Література

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року (редакція від 08 грудня 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року (редакція від 02 листопада 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року (редакція від 01 травня 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Кологойда О.В. Правове регулювання фондового ринку України: навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 320 с.
5. Агарков М. М. Основы банковского права: Учение о ценных бумагах. - М.: БЕК, 1994. - 350 с.
6. Алексеев М. Ю. Рынок ценных бумаг. - М.: Финансы и статистика, 1992. – 532 с.
7. Мендрул О. Г. Ринок цінних паперів. – К.: НІКА, 1998. – 183 с.

УДК 346.9

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Апостол І. – ст. 3 курсу, гр. ПРвн-31

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Світлак І.І.

Вінницький навчально-науковий інститут економіки THEU

Одним з ключових інститутів в системі правових понять та категорій є зобов'язання, що належать до числа основних правових засобів, які опосередковують товарно-грошовий обіг в різні періоди розвитку людства. При цьому найбільш поширений інститут, який дійшов до наших часів ще з Римського права, є грошові зобов'язання.

Конструкція грошових зобов'язань відома більшості країн, доктрина і законодавство яких зазвичай з однакових позицій розуміють поняття, природу, структурні елементи цього цивільного правовідношення. Універсальний характер грошових зобов'язань зумовлює їх широке застосування як у межах однієї країни, так і при виконанні міжнародних контрактів. Поширеність цих зобов'язань пояснюється порівняною простотою оформлення та надійністю для контрагентів, оскільки грошові зобов'язання, як правило, у переважній більшості випадків безумовно виконують власні грошові зобов'язання перед кредиторами, іншими вигодонабувачами.

Юридичне значення та особливості грошових зобов'язань значною мірою зумовлені загальним поняттям зобов'язань і грошей, що знайшло відображення в доктрині, законодавстві і правозастосовній практиці та зумовлює доцільність висвітлення основних доктринальних підходів щодо поняття зобов'язання в цивільному праві.

Грошові зобов'язання, як і особливості їх виконання, можна віднести до питань, що в теоретичному аспекті недостатньо висвітлені в цивілістичній літературі. Особливо це очевидно сьогодні, про що свідчить не тільки судова практика, але наявність значної кількості колізійних норм при порівнянні та застосуванні положень чинного Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) [1] та Господарського кодексу України (надалі - ГК України) [2].

Виконання грошових зобов'язань є запорукою стабільності фінансової системи, товарного та грошового обігу між учасниками правовідносин, у яких реалізується їх основна функція - платіж. Поняття, підстави виникнення та предмет зобов'язань регулюється відповідними

положеннями ЦК та ГК України, поняття грошового зобов'язання міститься у Законі України «Про відповідальність за несвочасне виконання грошових зобов'язань» [3]. Проте теоретичні питання кваліфікації цього виду правовідносин і перш за все віднесення відповідних правових зв'язків до грошових зобов'язань потребувало додаткового наукового переосмислення через численні проблеми, що виникають у практичній діяльності, коли боржник відмовляється сплачувати кошти кредиторі або допускає прострочення виконання.

Гроші є предметом грошового зобов'язання, що у цивільному обороті виступають як досить складний багатofункціональний інструментарій, що забезпечує товарообіг, виступають засобом платежу та безпосередньо впливають на формування такої правової категорії, якою є грошове зобов'язання.

У вузькому розумінні грошове зобов'язання – це цивільне правовідношення, в якому боржник зобов'язаний сплатити на користь кредитора суму грошей, які виконують функцію законного платіжного засобу, а кредитор вправі вимагати від боржника виконання його обов'язку. В широкому розумінні - це цивільне правовідношення, в якому боржник зобов'язаний сплатити на користь кредитора суму грошей, які виконують функцію законного платіжного засобу, якщо не обумовлений платіж іншим видом грошей, а кредитор вправі вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Характерними рисами грошового зобов'язання є:

– ці зобов'язання включають в себе обов'язок сплатити гроші та мають на меті погашення грошового боргу;

– такі зобов'язання є підставою виникнення як права власності щодо готівки, так і зобов'язального права при безготівкових розрахунках;

– для цих зобов'язань встановлюються спеціальні правила про відповідальність за порушення грошових зобов'язань у вигляді нарахування процентів річних як плати за безпідставне користування чужими грошовими коштами та спеціальний порядок розподілу ризиків;

– предметом виконання грошових зобов'язань є грошові знаки у визначеній сумі чи у сумі, що може бути визначена;

– специфічним є вплив прострочення на зміст грошового зобов'язання. оскільки останнє у разі прострочення все одно залишається грошовим, на відміну від інших видів зобов'язань, які в результаті їх порушення (у тому числі й прострочення) можуть бути трансформовані у грошове зобов'язання.

Таким чином, основною особливістю грошового зобов'язання, яка дозволяє розмежувати грошові і негрошові зобов'язання є дії боржника – зобов'язання боржника перед кредитором, яке полягає в сплаті (передачі) грошей на користь кредитора. При цьому при здійсненні такої дії боржником гроші в зобов'язанні повинні реалізовувати свою правову природу – слугувати законним платіжним засобом. Якщо в цивільно-правовому зобов'язанні гроші при їх передачі кредитору не виконують функцію законного платіжного засобу – таке зобов'язання не є грошовим. Тобто, для ідентифікації грошового зобов'язання необхідна наявність двох вищезазначених критеріїв, відсутність хоча б одного з них дає підстави визначити зобов'язання негрошовим, хоча б його предметом були гроші.

Особливість цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань визначається через співвідношення різних форм цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань: 1) збитків, завданих простроченням грошового зобов'язання; 2) процентів річних за ч. 2 ст. 625 ЦК України як законної неустойки; 3) збитків, заподіяних знеціненням національної валюти (як складової частини збитків, заподіяних простроченням грошового зобов'язання), – з процентами як платою за користування чужими коштами (ст. 536 ЦК України).

При порушенні грошових зобов'язань, в залежності від умов договору або закону, стягнення процентів може розглядатися: або як виконання зобов'язання в натурі, або як особлива міра цивільно-правової відповідальності, або як відшкодування збитків, або як неустойка. Якщо порушується зобов'язання, в якому проценти визначені як зростання грошової суми, наданої у борг, то таке зобов'язання пролонгується, і сплата цих процентів - зростання є виконанням зобов'язання у натурі.

Отже, підставою стягнення процентів є порушення грошового зобов'язання, то вони є одночасно способом захисту цивільних прав і інтересів кредитора, правовим наслідком порушення зобов'язання, особливою мірою цивільно-правової відповідальності боржника. У разі порушення грошового зобов'язання сплату процентів можливо розглядати як відшкодування збитків у таких випадках:

1) якщо кредитор доказує, що він був вимушений отримати кредит у третьої особи внаслідок порушення грошового зобов'язання боржником;

2) якщо проценти встановлені у договорі як заздалегідь оцінені збитки.

Правова позиція Верховного Суду України з розгляду справ щодо порушення грошових зобов'язань та межі такої відповідальності сьогодні зводиться до наступного:

– договірні правовідносини між платниками і одержувачами грошових коштів щодо відповідальності за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань врегульовано Законом України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань». Отже, яким би способом не визначався в договорі розмір пені, він не може перевищувати той розмір, який встановлено законом як граничний, тобто за прострочення платежу за договором може бути стягнуто лише пеню, сума якої не перевищує ту, що обчислена на підставі подвійної облікової ставки Національного банку України;

– зобов'язання відповідача повернути позивачу суму попередньої оплати за недопоставлений у строк товар, присуджену до стягнення рішенням господарського суду, є грошовим зобов'язанням, а відтак його невиконання тягне застосування щодо боржника наслідків, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК України.

Правова позиція Вищого господарського суду України з дослідженого питання сформульована наступним чином:

– строк виконання грошового зобов'язання, що впливає з правовідносин купівлі-продажу та поставки, передбачений спеціальною нормою ст. 692 ЦК та не може ставитися в залежність від звернення кредитора до боржника з вимогою в порядку ч.2 ст. 530;

– недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника не є дією непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин, унаслідок якої боржник може бути звільнений від відповідальності за порушення грошового зобов'язання (ст.617 ЦК, ч.2 ст.218 ГК);

– ухилення боржника від одержання на підприємстві зв'язку листа, що містив вимогу про виконання грошового зобов'язання (відмова від його прийняття, нез'явлення на зазначене підприємство після одержання повідомлення про надходження рекомендованого або цінного листа), не дає підстав уважати вимогу непред'явленою;

– одночасне стягнення з учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені не суперечить законодавству;

– за прострочення платежу за договором може бути стягнуто пеню, сума якої не повинна перевищувати встановлений законом граничний розмір, тобто пеню, обчислену на підставі подвійної облікової ставки Національного банку, що діяла в період, за який сплачується пеня;

– розмір пені за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги визначено законом «Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання прибудинкових територій», що виключає застосування до цих

правовідносин приписів закону «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань»;

– за наявності підстав, передбачених ч.3 ст.551 ЦК, ч.1 ст.233 ГК, розмір пені, яка підлягає стягненню зі сторони, що порушила зобов'язання, може бути зменшений рішенням господарського суду;

– застосування пені не виключає одночасного нарахування процентів за користування чужими коштами (ст.536 ЦК), у тому числі процентів на прострочену суму оплати товару, проданого в кредит (ч.5 ст.694 ЦК), оскільки стягнення відповідних процентів не є ані видом забезпечення виконання зобов'язань, ані штрафною санкцією;

– наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє зобов'язальних правовідносин сторін договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених ч.2 ст.625 ЦК;

– вираження в договорі грошових зобов'язань в іноземній валюті не суперечить чинному законодавству, однак унеможливує врахування обчисленого Державним комітетом статистики індексу інфляції для обґрунтування вимог, пов'язаних зі знеціненням валюти боргу [4].

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/paran1114#n1114>
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/paran1114#n1114>
3. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань : Закон України від 22.11.1996 року (тлумачення від 11.07.2013 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань : Постанова Пленуму Вищого господарського суду від 17.12.2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

УДК 346.3

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРІВ ЗА ДЕРЖАВНИМ ЗАМОВЛЕННЯМ

Алекса В. – ст. 3 курсу, гр. ПРвн-31

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Скірський І.В.

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ТНЕУ

Особливим типом господарських договорів в сфері державного господарювання є державні контракти. При цьому існування державного господарювання визнається однією з передумов виконання державою покладених на неї Конституцією України завдань по забезпеченню життєдіяльності суспільства. Серед договорів в сфері державного господарювання виокремлюються господарські договори за участю органів держави, які укладаються ними в межах своїх організаційно-господарських повноважень із суб'єктами господарювання різних форм власності, в тому числі державного сектору, і спрямовані на виконання державою своїх економічних і соціальних функцій (договори публічної спрямованості). В таких договорах держава виступає свого роду агентом публічних інтересів.

Державний контракт сьогодні визначається як плановий договір, в основі якого знаходиться акт державного планування (державне замовлення) і обов'язковість укладення якого для певного кола суб'єктів господарювання імперативно встановлена законом.

Попри особливості законодавства дореволюційного періоду (до 1917 р.), періоду непу, радянського законодавства другої половини 80-х - початку 90-х років минулого сторіччя, головною метою регулювання цих договорів залишається забезпечення публічних інтересів, сформованих на основі життєво важливих для суспільства потреб у певних благах.

Досліджуючи правове регулювання державних контрактів, ми підтримуємо О. Беяневич, яка обґрунтовує наступні положення:

1) в основу моделі державного контракту як правового засобу має бути покладена концепція трансформації плану в договір, адаптована до умов соціально-ринкової економіки. Відповідно до цієї концепції положення державного замовлення (планового акту) трансформуються в умови договору через волевиявлення сторін і, відповідно, зміна чи скасування планового акту можуть впливати на долю договірної зобов'язання також лише через узгоджене волевиявлення сторін;

2) належне та реальне виконання має бути принципом виконання зобов'язання, яке виникає на підставі державного контракту: саме таке виконання державним виконавцем своїх обов'язків за державним контрактом здатне забезпечувати задоволення пріоритетних державних (публічних) потреб. Необхідність цільового використання коштів державного бюджету та забезпечення прав суб'єктів господарювання зумовлює те, що оплата державним замовником поставлених товарів, виконаних робіт, наданих послуг не може виконуватися інакше, ніж це передбачено контрактом (зокрема, переданням виконавцю будь-якого майна або заміною способу виконання). Доводиться, що регулювання державних контрактів має виключати можливість застосування цивільно-правових норм про притримання (ст. 594-597 ЦК) та передання сурогату виконання - відступного (ст.600 ЦК), які унеможливають або значно ускладнюють досягнення необхідної соціально